

KÜTÜPHANE ALMAK KÜTÜPHANE SATMAK

EMİN NEDRET İŞLİ

S

AHAFLIK mesleğine intisap ettikten sonra hem dükkanda hem de fuar ve festivallerde daha çok gençlerden ama genel olarak pek çok kişiden işittiğim bir sorudur: “Bunları nereden buluyorsunuz?” Evet, bunca eski ve nadir kitabı sahaf nereden bulur? Çıraklık dönemimde pek anlam veremediğim, hatta garipsediğim bu soruyu yıllar geçtikçe ben de sormaya başladım kendime! 300-400 yıllık eserler, müellif hattı metinler, gün ışığı görmemiş fotoğraflar, gravürlü şık kitaplar, şemseli ciltler, fermanlar, beratlar, icazetler nasıl ve nereden bulunur? Sahaf olarak bu sorunun cevabını bizzat yaşayarak, ustanızın sizi götürdüğü ilk adreste öğreniyorsunuz. Tabii ki evlerden, ailelerden, terekelerden! Günümüzde bu mutata ve geleneksel yol biraz değişmekle birlikte ana eksen olarak halen duruyor. Bugünlerde buna hurdacılar, eskiciler, antikacılar eklenmiş vaziyette. Bir de çok tehlikeli bir yol olarak devletin irili ufaklı kurumlarında varolan kütüphanelerin “düşüm” yapılarak tasfiyesi eklenmiş durumda. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak oluşturulup geliştirilen okul kütüphaneleri eğitimcilerimizin eliyle “İnternet her işi çözüyor” anlayışıyla hurda kâğıt muamelesi yapılarak satılmakta, resmen sokağa atılmaktadır. Son yıllarda sahaf piyasasında kütüphane damgalı kitaplara bolca rastlanmasının nedeni budur. Ancak bu başlı başına bir hicrandır, geçelim.

42 yıllık meslek hayatımda -maaşlı işe başlama tarihim 1978 ama öncesi de var- onlarca eve gidip pek çok ailenin kütüphanesini görmüş, kimini almış, kimini kaçırmış kıdemli bir sahaf olarak elde ettiğim kitaplıkların bazılarını paylaşmayı, hikayesini yazmayı tarihe bir not düşmek anlamında gerekli görüyorum. Bizim sahafın, yani meslek erbabının alıp satmada mahir ama yazma ve kayıt tutmada nakıs olduğu yadsınamaz

bir hakikattir. Bu yüzden eski ustalar memleketin kültür tarihine gereken görevlerini yapmamışlar, sadece ve sadece alıp satmışlar, kayıt tutmamışlar, tutulan kayıtları muhafaza etmemişlerdir. İsmail Erünsal ağabeyin yıllarca, iğneyle kuyu kazarcasına meydana getirdiği *Osmanlılarda Sahaflık ve Sahaflar* adlı eserinde ailelerden alınıp satılan kitaplıklara dair hikayeler pek yoktur. Bu, araştırmanın eksikliğinden değil, böyle kayıtların tutulmamış olmasındandır. Şahıs ve aile kütüphanelerinin satışıyla ilgili elimizde sadece Osmanlı döneminde basılmış tereke satış katalogları vardır. Bunların bilinenleri belli sayıda olup bu konuda çalışanlar birkaç kişiden ibarettir.²

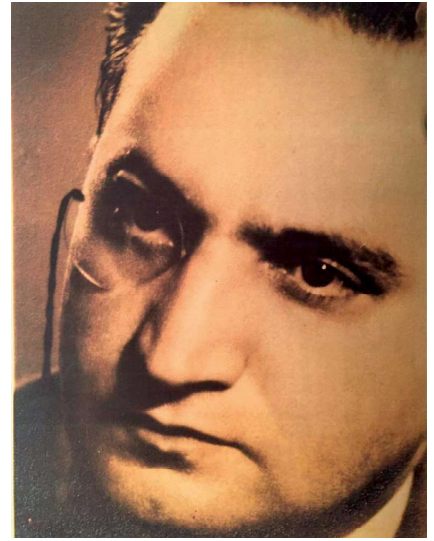
Meraklılar, çıraklık yıllarımdan beri görüp geçirdiğim kitaplar, alınıp satıldığına şahit olduğum arşivler, oluşmasında emeğimin geçtiği kütüphaneler hakkında mufassal bilgiyi kıymetli arkadaşım ve dostum Erhan Altan ile hazırladığımız nehir söyleşide okuyacak. Ben burada gelecek kuşaklar için, ileride bu mesleği yapacaklara ve sahaflık tarihi ile ilgilenenlere not düşmek adına son birkaç yıl içinde alıp sattığım kütüphanelerden söz edeceğim.

Bahse konu kütüphanelerden biri 2020'nin bahar aylarında satın aldığım bir kitaplık. Eski ustaların zamanında veya çıraklık yıllarımda satın alındığı gibi birkaç odalık bir kütüphane değil. Gayet mütevazı, adet itibarıyla 300 civarında kitaptan söz ediyorum. Bu kitaplar Anadoluhisarı'nda eski bir evden çıkma antika bir dolap içinde yer alıyordu. Kitapların tamamı Osmanlıca ve hepsi özel ciltliydi. Yaklaşık 30 tanesi Osmanlı döneminde okullarda başarılı öğrencilere verilen hediye kitaplardan oluşuyordu. Bilindiği gibi bu tür kitaplar çoğunlukla özel ciltli olup üzerlerinde Osmanlı arması taşımaktadır. Ciltleri üzerinde “mükafat” yazan bu tür kitapların günümüzde özel koleksiyoncuları vardır. Yine bazı kitaplar son dönem Osmanlı

Memduh Macid Bey.

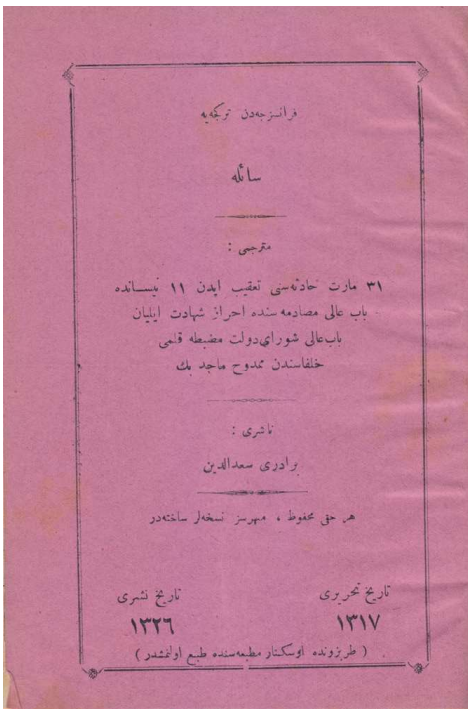
Ahmet Münir Baraz.

Memduh Macid Beyin mükafat kitapları.

31 Mart hadiselerinde şehid olan Memduh Macid Beyin şehadetinden sonra Trabzon'da basılan "Sail" isimli çevirisinin kapağı.

mücellitlerinin modern cilt örneklerini oluşturacak özelliktedir. Bazılarında mücellit firma, cilt içine konan ve "kitap işareti" tabir olunan kurdeleye isim ve adresini basmıştır. Mesela "Atelier de Relieur Ottoman, Vis a vis de la Sublim Porte No: 62" yazılı kitap işaretinden anlaşıldığı üzere Babıali karşısında 62 numarada Osmanlı Mücellithanesi bu ciltleri üretmiştir. Yine bu ciltlerin üzerinde "M. M." inisyali bulunmaktadır ki bu da kütüphanenin sahibi Memduh Macid Beyin isminin baş harfleridir.

Bu kütüphanenin içinden çıkan küçük bir risaleciğin başında dikkatimi çekmişti. Kırmızı renkli sade bir cilt içinde yer alan 11 sayfalık kitabı eve götürüp incelediğimde çok özel ve ilginç bir iz sürmenin başındaydım. "Saile" "Fransızcadan Türkçeye" başlığını taşıyan bu çeviri eser Trabzon'da basılmıştı. Mıgırdiç Vosginar isimli Ermeni bir matbaacının "Üskünar (Voskinar)" isimli basımevinde üretilen bu kitapçık Seyfettin Özege'nin *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*'nda da, Hüseyin Albayrak'ın *Dünden Bugüne Trabzon Basını* isimli çalışmasında da kayıtlı değildi. Yazarın kardeşi Sadeddin'in yayınladığı eserin kapağındaki çevirmen kaydı şöyledir: "31 Mart hâdisesini ta' kib eden 11 Nisanda Bâb-1 âli müsademesinde ihrâz-ı şehâdet eyleyen Bâb-1 âli Şurâ-yı Devlet Mazbata Kalemi hulefâsından Memduh Mâcid Bey."

1317 (1901)'de yazıldığı 1326 (1910)'da yayınlandığı kapaktaki kayıttan anlaşılan eserin yazarı genç yaşta hayata veda etmiştir. Yazarın hayatı hakkında bilgimiz yok gibidir. Sadece İstanbul SALT'ta, Feridun Fazıl Tülbentçi Arşivindeki bir gazete kesiğinde fotoğrafı mevcuttur. Memduh Macid Beyin 2020 yılına ulaşan kitaplarının tamamı ciltli edebiyat kitaplarından oluşuyordu. Kütüphaneden birkaç cilt Fransız edebiyatıyla ilgili Fransızca eser de çıktı.

Son zamanlarda aldığım önemli kitaplıklardan biri de Ahmet Münir Beyin kitaplığı olmuştur. Ahmed Münir Bey eski Genelkurmay Başkanlarından Zeki Paşanın torunu, Ahmet Ziya Baraz'ın oğlu olup büyük bir kitap meraklısıydı.

Yeni harfli Türkçe ve Osmanlıca kitaplarını yaklaşık 105 büyük siyah poşet halinde Kurtuluş'taki evinden alıp üç ayrı aşamada Sahaf Turkuaz'a getirdik.

Orta Asya Türklüğü, Türkçülük, ülkücülük, Türkoloji ve Türk dünyası üzerine yazılmış pek çok şarkiyat kitabını içeren kütüphane son yıllarda aldığım en büyük kitaplıklardan biridir. İçinde Kazan'da, Bakü'de, Tokyo'da, Rusya'da, Mısır'da, Paris'te ve başka kentlerde basılmış 650 civarında nadir Osmanlıca kitap bulunmaktadır. Pek çoğu ciltli olarak saklanmış bu kitaplar Türk tarihi ve Türkoloji konusunda artık bir daha bir araya getirilemeyecek nadirliktedir.

Gençliğim ve sahaf çırağlığım sırasında Münir Beyi ve eşini tanımış, kendisiyle sohbet etme şansına kavuşmuştum. Yıllar sonra Librairie de Pera'da (Eski Nomidis Kitabevi) çalışırken Münir Bey, eşi ile birlikte dükkana gelir, daha çok Türkiye ve Doğuyu ilgilendiren kitap ve seyahatnamelerle ilgilenirdi. Bize Almanya'da Doğu kitapları satan Otto Harasowitz isimli bir sahafın kendisine yolladığı kitap kataloglarını imzalayıp hediye eder, böylece bizim Avrupa kitap piyasasının fiyatları hakkında bilgilenmemizi, görgümüzün artmasını sağlamaya çalışırdı.

O tarihlerde Ahmet Münir Beyin bazı kitaplara imza atmış önemli bir Türkçü olduğunu bilmiyordum. Çırağlığımda Sahaflar Çarşısında özellikle yabancı dildeki kitapları asla kaçırmayan, her şartta satın alan, büyük bir kitap meraklısı olduğu anlatılan, adeta menakıbı ustaların dillerinde dolaşan Ahmet Münir Beyin kütüphanesi muhteşemdi.

Münir Beyin yine benzer konularda biriktirdiği yabancı dil kitapları ailesi tarafından muhafaza edilmekteydi. Bu kitapların da toplamı 2456 adettir. Almanca, İngilizce ve Fransızca yazılmış pek çok nadir, kıymetli kitabı içeren bu kütüphaneyi de ikinci aşamada, Eylül 2020'de satın alarak Sahaf Turkuaz'a getirdik. Dağıtmadan, topluca satmanın gayreti içinde olduğumuz bu kütüphaneyi meraklıları Sahaf Turkuaz'a gelip görebilirler.

Hayatı ve eserleri bilinmeyen büyük kitap koleksiyoncusu Ahmed Münir

Münir Beyin nadir Osmanlıca kitapları.

Baraz'ın yazı alanında kullandığı ismi ise "A. Münir Haymana Yaylalığıl"dir. Bu isimle birkaç eser yayınlamıştır. Tespit edebildiklerimin biri "Gadunof, de-Türk bir Türk'ü, na-Türk mü; ad etmeli?" karmaşık başlıklı eseridir. 1942'de basılan kitabın basım yeri ve basım evi kaydı yoktur. 4 sayfalık eser Münir Beyin kızı Biriçimsu Hanıma ithaf edilmiştir.

Diğeri "Hali Hazırın Türk Toplulukları ve Pan-Türklüğe Dair" başlıklı eserdir. İstanbul'da Arkadaş Basımında 1937'de basılan çalışmanın künye sayfasının üstünde "Britanya Amirallığındaki bazı istihbarat memurları tarafından yazılmıştır." kaydı vardır. Kısmen numaralı 32 sayfalık bu eserin katlanan bir haritası da mevcuttur.

Ahmed Münir Beyin bir özelliği de satın alıp okuduğu kitapların içine (özellikle baş tarafına) daktilo ile kitap ve yazar hakkındaki yorumlarını, düşüncelerini, ilginç bilgileri yazıp yapıştırmasıdır. Pek çok kitabın içinde hem kendisi hem yazar hem de o eser hakkında notlar mevcuttur. Not yazıp koyduğu pek çok kitabı satmaya kıyamadım. Kitaplardaki bu notlar eser veya yazar hakkında çok önemli bilgiler içerdiği gibi indi hükümler de taşır. Kayıtlarda olmayan özel bilgiler içeren

bir kitap notu Nejat Kulakçı'nın *Beyaz Geceler* isimli romanının iç kapağında mevcuttur. Bu notta İstanbul'da Işıl Matbaasında 1950'de basılan eserin yazarı hakkında eşsiz bilgiler vardır. Üslubuna ve imlasına dokunmadan aynen aktarıyorum:

Çiftçioğlu H. Nihal (Atsız), vaktiyle "Büyük Doğu"da yayınladığı hatıratında, Kulakçı Nejad'dan uzunca yazmıştır. Kulakçı Nejad, doktordur. Hafızamda yanılmamakdaysam, Operatör doktordur. Branşı kulakçılıktır. Onunla Çiftçioğlu H. Nihallarda [Atsız], Maltepe'deki ikametgahında tanışmışımdır. Şimdi epi iri kimseydi; hatırlıyorum. Onunla Çiftçioğlu H. Nihallardan hem beraber çıkmış ve Köprüye değin de birlikte gitmişizdir.

Kulakçı Nejad'ın vapurda "bir iyice" uyuduğu hala gözlerimin önündedir. O, hoşsohbet olmuştur. Onun hatta, nekregûluğunu anarım. "Beyaz Geceler" Kulakçı Nejad'ın romanıdır. Bunda hemen gibi fazlasıyla hayatından; dolayısı da Çiftçioğlu H. Nihaldan yazmıştır. Onun Çiftçioğlu H. Nihalla dostluğu, Tıbbiyeden olmuştur. "Beyaz Geceler", İ. Turganef'in de o namdaki eseridir. Kulakçı Nejad, "Beyaz Geceler" ile roman yazmak istemiş; yazmıştır. 1974. 6. 14"

Son yıllarda, alamayıp kaçırdığım kitaplıklar da oldu. Esnaf terbiyesinin kalmadığı, para gücünün her şeyin önüne geçtiği bir dönemde, kitap piyasasına giren antikacı ve müzayedeciler yüksek bedeller vererek sahafın tasfiye etmesi gereken kütüphaneleri satın alıp ehline değil, parasına satmaya başladıklarından beri mütevazı ölçülerde çalışan sahaf esnafının kütüphane bulma şansı da azalmaktadır. Bu durum hem piyasada fiyatın yükselmesine hem de kitabın ehline gitmesine mani olmaktadır. Sayıları çokça azalan gerçek sahaflar ise bütün bu şartlara rağmen mesleki düsturla hareket ederek kitabı layık olana ulaştırmanın, kitap muhiblerini ve mecnunlarını üzmemenin gayreti içindedirler. **Z**

NOTLAR

1 Sahaflar Birliği Derneği Başkanı.

2 Bu konuda ilk makale A. Turgut Kut'a aittir. Yıllarca üzerinde çalışılmış bir araştırmanın ürünü olan bu makale şimdiye kadar bilinen bütün matbu satış defterlerini içermektedir. Bkz. A. Turgut Kut, "Terekelerde Çıkan Kitapların Matbu Satış Defterleri", *Müteferrika Dergisi*, 2, 1994, s. 3-23. Bu konuda ikinci makale Emin Nedret İşli tarafından yazılmıştır: "Terekelerden Yeni Çıkan Matbu Kitap Satış Defterleri", *Yücel Dağlı Anısına*, 2011, s. 259-267. Üçüncü makalenin sahibi ise Ali Emre Özyıldırım'dır: "Bir Tanzimat Âlimi Neler Okurdu? Ârif Hilmi Efendi'nin Kitaplarına Ait Matbu ve Meçhul Kütüb Defteri", *Müteferrika Dergisi*, 1, 2016, s. 39-82.